

СПЕЦИФІКА ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ВНЗ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Н. І. КОСТЕНКО

Процеси Європейської інтеграції, які відбуваються в нашій країні, обумовили зростання важливості вивчення іноземної мови фахівцями різних галузей та зробили іншомовну підготовку студентів немовних спеціальностей, зокрема і майбутніх економістів, одним із найважливіших компонентів вищої освіти. Адже комунікація іноземними мовами розглядається членами Європейської комісії, Ради Європи та Європейського парламенту як одна з восьми ключових компетенцій, що формуються у процесі навчання.

Беззаперечним є і той факт, що без володіння іноземними мовами майбутньому фахівцю неможливо реалізувати свою соціальну та професійну мобільність. Тому в нашій країні на рівні державних документів (Закон України «Про освіту», 1996 р., Закон України «Про вищу освіту» (2984-111), 2002 р., Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті) мовна освіта визнана одним із з найголовніших складників вищої освіти.

Останнім часом зовнішня політика України спрямована на поглиблення міжнародних економічних відносин із навколишнім світом, а відтак, актуалізуються проблеми професійного спілкування з іноземними партнерами та виникає необхідність пошуку нових шляхів удосконалення навчання майбутніх фахівців у галузі економіки іноземній мові.

Мета статті – проаналізувати специфіку іншомовної підготовки студентів ВНЗ економічного профілю.

Проблеми професійної підготовки фахівців негуманітарного профілю відображені у працях П. Атутова, І. Бега, Н. Бібік, С. Гончаренка, А. Захлібного, І. Зязюна, Н. Ничкало, В. Сидоренка та інших науковців. Психолінгвістичні, лінгвістичні та методичні проблеми формування іншомовної комунікативної та професійної компетенцій досліджували науковці Л. Барна, М. Барна, Л. Бахман, І. Бутницький, І. Зімня, І. Козловська, З. Коннова, О. Кучеренко, О. Леонтєв, І. Мегалова, Д. Хаймз, Л. Шевчик та ін. Окремими аспектами професійної підготовки економістів опікувались учені В. Бобров, Р. Гришкова, В. Євтушевський, І. Каленюк, Ю. Каніщенко, Г. Ковальчук, Ю. Ніколенко.

Аналіз нормативної бази засвідчив, що згідно з вимогами чинних програм з іноземних мов (ІМ) для немовних ВНЗ, студенти повинні володіти англійською мовою на рівні, що забезпечить їм можливість спілкуватися нею, отримувати та передавати інформацію зі свого фаху. Тобто, майбутні випускники повинні оволодіти комунікативною компетенцією, необхідною для іншомовного спілкування у професійній сфері [1, с. 5]. Враховуючи те, що комунікативна компетенція розглядається як здатність і готовність реалізувати іншомовне міжособистісне й міжкультурне спілкування, а компетентність і здатність працювати з інформацією та людьми вважаються характеристиками інформаційної культури, то формування інформаційної культури економіста можна розглядати як інтегративну мету навчального процесу з іноземних мов в економічному ВНЗ [2, с. 113]. Цілі вивчення іноземної мови в економічному ВНЗ визначаються, в кінцевому рахунку, екстралінгвістичними чинниками, зокрема необхідністю підготовки конкурентоспроможних спеціалістів, які, на нашу думку, у першу чергу, повинні мати навички і вміння в «*Knowledge Management*» та «*Business Intelligence*», двох взаємодоповнюючих аспектів прийнятої в Європі і США «Алмазної моделі керування бізнесом» [3].

Як зазначено в рекомендаціях Комітету Ради Європи з питань освіти, випускник ВНЗ має володіти вміннями швидко й вільно висловлюватися без помітних ускладнень, пов'язаних із пошуком засобів вираження у процесі досягнення ними соціальних, академічних і професійних цілей [9, с. 24].

Практика переконує, що особливостями викладання іноземної мови в немовному ВНЗ, є: обмежена програмою кількість годин, що відводиться на вивчення іноземної мови, і, водночас, високі вимоги до володіння іноземною мовою після закінчення курсу; наявність у студентів, які вступають до немовного вузу, різного рівня мовної підготовки; професійно-орієнтоване навчання іноземній мові майбутніх фахівців; пріоритет усного мовного спілкування в процесі навчання іноземним мовам. Тому, на відміну від традиційних лекцій, практичних і семінарських занять, активні форми й методи навчання дозволяють наблизити навчальний процес до реальності, імітуючи професійну діяльність. Уже впродовж декількох років активні форми і методи використовуються в професійному навчанні рідній

мові фахівців різних напрямів, в той же час у навчанні спілкуванню іноземною мовою, як складовій частині професійної освіти, в умовах вишу вони використовуються явно недостатньо.

У практиці навчання іноземної мови у ВНЗ економічного спрямування застосовуються елементи різних педагогічних систем, що дозволяють успішно здолати психологічний і лінгвокультурний бар'єри в ситуаціях ділового спілкування іноземною мовою й сприяють формуванню комунікативної компетентності майбутнього фахівця. Серед них можна виділити такі: інтенсивні методики (В. Тітова, Г. Китайгородська, В. Бухдіндер), метод проектів (І. Зимня, О. Тарнопольський, Є. Полат), модульна організація процесу навчання (О. Гуменюк, В. Зінкевичус, В. Тітова), комунікативно орієнтоване навчання (Ю. Пассов, Р. Мільруд, І. Максимова), особистісно-орієнтоване навчання іноземної мови (А. Усатюк, М. Монтессорі, Дж. Дьюї, К. Роджерс, Р. Скіннер) [7, с. 205].

Оскільки метою професійної мовленнєвої діяльності є задоволення потреби в професійній інформації, то саме вона (професійна інформація) і виступає як чинник, що регулює, спрямовує і стимулює весь процес навчання.

Задля сприйняття і передачі інформації необхідні вміння й навички, які є основою Business Intelligence (BI) і визначаються таким чином:

процес перетворення даних в інформацію й знання про бізнес для підтримки прийняття неформальних рішень;

інформаційні технології (методи і засоби) збору даних, консолідації інформації та забезпечення доступу бізнес-користувачів до знань; знання про бізнес, набуті в результаті поглибленого аналізу детальних даних і консолідованої інформації [10, с. 92].

необхідно зазначити, що особливість професійного спілкування полягає в тому, що в ній пов'язані воедино два найважливіші взаємообумовлюючі види людської діяльності: професійно-трудова й мовленнєва. На основі професійної діяльності і заради неї розгортається мовленнєва взаємодія людей у руслі спільної діяльності, а мовленнєві дії, в свою чергу, є частиною пізнавальної, професійної і загальної діяльності.

Метою навчання іноземної мови має стати навчання такого виду мовленнєвої діяльності, «який забезпечує тому, хто вчиться, максимальне поповнення професійних знань, до якого найчастіше звертається фахівець у реальній професійній діяльності» [8, с. 140]. Тому навчальний процес у ВНЗ економічного профілю мусить бути побудований на широкому використанні прийомів, способів і методів, які сприяють активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів. Зокрема: розгляд конкретних ситуацій, управлінських прикладів, ділових ігор, розігрування ролей, диспутів протидіючих груп, розбирання ділових паперів. На наш погляд, у результаті молодий спеціаліст, приступаючи до виконання службових обов'язків, з першого ж дня добре знатиме предмет діяльності, сферу своїх професійних повноважень і завдань та цим самим зведе до мінімуму час на «входження» на посаду.

У руслі професійно спрямованого навчання ІМ у ВНЗ економічного профілю науковці виділяють також професійно-комунікативну компетенцію, розглядаючи її як особливий вид компетенції. Вчені визначають її як:

готовність та здатність до оволодіння предметними, науковими знаннями у професійному спілкуванні;

інтегральну властивість особистості, яка синтезує в собі загальну культуру спілкування та її прояви у професійній діяльності;

інтегрований компонент комунікативного менеджменту, комунікативної і професійної компетенцій, який передбачає володіння мовою та професійно орієнтованим мовленням на варіативно-адаптивному рівні, а також на рівні вільного ділового спілкування (для фахівців, які мають високий рівень комунікативно-професійної компетенції), вирішення завдань формування позитивного іміджу організації або особи [6, с. 143].

До основних принципів відбору змісту іншомовної освіти у контексті до проблеми ми відносимо:

принцип особистісно-діяльнісної орієнтації, який передбачає відповідність змісту навчання інтелектуальному рівню та інтересам студентів, тобто його посильність і доступність;

принцип комунікативної спрямованості, на основі якого здійснюються аналіз комунікативних потреб студентів, відбір та конкретизація сфер і ситуацій іншомовного спілкування фахівців-економістів, їхніх соціально-комунікативних ролей, комунікативних умінь, організація автентичного навчального матеріалу;

принцип професійної спрямованості, який передбачає орієнтацію всього змісту навчання на майбутню професійну діяльність студентів, чіткий відбір і структурування інтегрованого змісту, тобто змісту навчання ІМ, узгодженого зі змістом спеціальних дисциплін;

принцип полікультурності, відповідно до якого зміст навчання ІМ має відображати специфіку цільової культури фахівців та інших культур з урахуванням динаміки розвитку сучасних тенденцій світового суспільства, сприяти формуванню толерантності, поваги до інших народів;

принцип інтегрованості, який передбачає як інтегрованість змісту навчання ІМ зі змістом фахових дисциплін, так і інтегрованість навчання всіх видів мовленнєвої діяльності в їх тісному зв'язку; розробку інтегрованих навчальних планів та програм;

принцип відносної відкритості, який передбачає гнучкість і достатню відкритість змісту для змін та адаптації до конкретних умов [4, с. 15].

Навчання студентів немовних спеціальностей іноземної мови у ВНЗ економічного профілю передбачає комплексну реалізацію практичної, розвивальної, загальноосвітньої та виховної мети.

Практична мета навчання полягає в оволодінні студентами іноземною мовою як засобом комунікації в усній і письмовій формах у соціально-побутовій, соціально-культурній та професійній сферах; здобутті знань про будову іноземної мови, її систему, особливості функціонування певних мовних моделей та структур; виявленні подібностей і розбіжностей із рідною мовою. Розвивальна мета передбачає подальший розвиток іншомовної комунікативної компетенції студента, формування у нього нових умінь та навичок іншомовного спілкування, його слухової, зорової, оперативної і тривалої пам'яті, уваги, логічного мислення, вольових якостей, пов'язаних із досягненням успіху в навчальній діяльності. Загальноосвітня мета передбачає збагачення духовного світу студента, розширення його кругозору, здобуття знань про культуру й традиції країни, мова якої вивчається. Виховна мета передбачає виховання у студентів культури спілкування [5, с. 55].

До педагогічних засад, здатних забезпечити формування іншомовної компетенції, віднесено інноваційне навчання професійного іншомовного спілкування. Приймаючи до уваги те, що основна мета інноваційної освіти – навчити людину поповнювати свої знання у будь-якій ситуації, зазначимо, що в основі інноваційної освіти лежить спільна діяльність студента і викладача у формі діалогу, міжособистісних взаємодій та інтенсивного занурення в предмет. Що ж стосується саме інноваційного навчання іноземної мови, то воно передбачає відмову від переказу навчальних текстів та інших репродуктивних методів навчання мови і перехід до рівноправного діалогічного спілкування, моделювання реальних життєвих ситуацій, упровадження інтерактивних видів роботи: методу проєктів, мозкової атаки, кейс-методу, рольових ігор тощо.

Інноваційне навчання іноземної мови студентів нефілологічних спеціальностей можливе завдяки посиленню мотивації поведінки у засвоєнні і розв'язанні соціокультурних проблем. Мотивація характеризується як створення у процесі навчання такої морально-психологічної атмосфери, яка сприяє прояву творчості та ініціативності кожного студента. В даному контексті варто враховувати не тільки сучасні технології інтерактивного вербального спілкування, але й інформаційно-комунікаційні технології і, передусім, можливості Інтернету. Основна мета використання інноваційно-комунікаційних технологій у навчанні іноземної мови – забезпечити найповнішу практичну реалізацію дидактичних та методичних принципів навчання іноземної мови як засобу міжкультурного спілкування, оскільки через Інтернет студенти мають можливість спілкуватися зі своїми однолітками з різних країн, отримувати доступ до найсвіжішої інформації, стежити за новинками професійної літератури.

Іншомовна професійна підготовка фахівця економічного профілю повинна відповідати вимогам часу, бути зорієнтованою на розширення кола професійних ролей та функцій, перспективу міжнародної співпраці, забезпечувати можливість мобільності як науковців, так і студентів у межах світового освітнього простору. Мета, якої необхідно досягнути, це – формування у студентів нефілологічних спеціальностей іншомовної соціокультурної компетенції в процесі фахової підготовки. Специфіка іншомовної підготовки студентів економічних навчальних закладів повинна відповідати вимогам Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти і передбачати дотримання сучасних дидактичних та методичних принципів навчання іноземних мов: інтерактивності, інтеграції, мовленнєво-мисленнєвої активності, контекстуалізації, домінуючої ролі безперекладної семантизації, інтернаціоналізму та плюрилінгвізму, варіативності та раннього професійного спрямування в навчанні іноземної мови.

Перспективним напрямом наукових досліджень може стати розробка принципів упровадження контекстного, конструктивістського, компетентнісного та інших сучасних підходів до навчання іноземної мови студентів-нефілологів.

Список використаної літератури

1. Аникина А. В. Англо-русский словарь по экономике и финансам / А. В. Аникина // Санкт-Петербург : Экономическая школа, 1993. – 578 с.
2. Бим И. Л. Личностно-ориентированный подход – основная стратегия обновления школы / Бим И. Л. // Иностранные языки в школе. – 2002. – № 2. – С. 11–15.
3. Бондаренко М. Информационному обществу – профессионалов в области информации / Бондаренко М., Маторин С., Соловьева Е. // Новый коллегіум. – 2004. – № 1/2. – С. 16–21.
4. Клименко Е. В. Формирование иноязычной профессиональной коммуникативной компетентности будущих финансистов : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Клименко Е. В. – Калуга, 2004. – 21с.
5. Коннова З. И. Развитие профессиональной иноязычной компетенции будущего специалиста при многоуровневом обучении в современном вузе : автореф. дис.... д-ра пед. наук : спец. 13.00.08/ З. И. Коннова . – Тула, 2003. – 355 с.
6. Лашкул В. А. Формування професійної компетенції студентів технічних ВНЗ засобами іноземної мови – складова якості професійної підготовки майбутнього фахівця / В. А. Лашкул // Наука і методика : зб. наук.-метод. праць ; [Редкол. : А. Ф. Гойчук (гол. ред.) та ін.] – К. : Аграрна освіта, 2006. – Вип. 8. – С. 140–144.
7. Літківа О. І. Підготовка фахівців економічних спеціальностей у системі диференційованого навчання іноземних мов / О. І. Літківа // Вища освіта України. – 2006. – № 1 – С. 202–208.
8. Серова Т. С. Психологические и лингводидактические аспекты обучения профессионально-ориентированному чтению в вузе / Т. С. Серов. – Свердловск : Изд-во Урал. ун-та, 1988 – 229 с.
9. Common European Framework of Reference For Languages: Learning, Teaching, Assessment. – Cambridge : Cambridge Univ. Press, 2001. – 260 p.
10. Purdie N. Student Conceptions of Learning and Their Use of Self-Regulated Learning Strategies: A Cross-Cultural Comparison / Purdie N., Douglas G., Hattie J. // Journal of Educational Psychology. – 1996. – Issue 88(1). – P. 87–100.